

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ.

УДК 005.336.4:621

Василенко Ю.В.,
аспірантка кафедри державного управління,
публічного адміністрування та регіональної економіки
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні ресурси виходять на перший план, потіснивши традиційні фактори виробництва. Численні дослідження вітчизняних і іноземних вчених (Журавльової І., Кузьміна О., Ліпич Л., Марчиковської М., Мішустіної Т., Мних О., Хілухи Т. та ін) підтверджують цю тенденцію. Як наслідок, зростає значення нематеріальних інтелектуальних активів.

Марчиковська М. зображає приховані джерела вартості підприємства у вигляді підводної, більшої частини айсберга. З названих автором прихованих джерел вартості підприємства головну роль відіграють складові інтелектуального капіталу підприємства, такі як нематеріальні вартості, дослідження і розвиток, таємниці технології, марки, людський інтелектуальний капітал, зв'язки з клієнтами та ін. [1].

Інформатизація суспільства поширюється високими темпами. Це викликає розвиток нематеріального сектору економіки та зростання витрат на інформацію і знання. За таких умов, найважливішим фактором виробництва стає інтелектуальний капітал.

Україна, існуючи в межах світового ринку, змушена пристосовуватись до вимог часу, тому питання удосконалення управління формуванням та використанням інтелектуального капіталу українських підприємств виходять на перший план розвитку економіки країни. Машинобудування - історично важлива для країни галузь, яка потребує трансформації у відповідності до вимог часу. Формування й ефективне використання інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств України є запорукою їх конкурентоспроможності на ринку. Це пояснює актуальність дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей інтелектуального капіталу машинобудівної галузі.

На сучасних підприємствах інтелектуальний капітал є одним з найважливіших ресурсів. Він виступає суттєвим джерелом формування вартості підприємства. Ступінь впливу інтелектуального капіталу різниться в залежності від галузі підприємства, але, незалежно від галузі, його вплив на вартість невпинно зростає.

Так само зростає вплив інтелектуального капіталу і на машинобудівну галузь. Машинобудівний комплекс України охоплює понад 20 спеціалізованих галузей, 58 підгалузей. У країні представлені всі існуючі види машинобудування. За офіційними даними, в структурі зареєстровані 11267 підприємств, 146 з яких – великі, 1834 – середні, і 9287 – малі. У структурі зайнято близько 15 млн. працівників.

Галузь машинобудування має певні особливості, які здійснюють безпосередній вплив на інтелектуальний капітал підприємств цієї галузі. Їх можна поділити на внутрішні і зовнішні.

Серед зовнішніх можна зазначити такі:

- галузі машинобудування першими реагують на економічні спади й останніми - на підйоми [2];

- українські машинобудівні підприємства малопристосовані до роботи в умовах конкуренції з іноземними виробниками. Це викликано тим, що основна частка підприємств машинобудівного комплексу - це колишні державні монополії. Вони не пристосовані до роботи в умовах природнього, а не штучного, ринку, де не мають протекції з боку держави, втратили багаторічні зв'язки, не несуть повну відповідальність за результати роботи і є дуже матеріалозатратними [2];

- виробництво продукції машинобудування характеризується досить тривалим виробничим циклом, тому підприємства цієї групи галузей відчують потребу в тривалому кредитуванні і сильно страждають в умовах високого рівня інфляції. До того ж продукція машинобудування є, як правило, досить наукомісткою, тому розробка нової продукції потребує значних витрат часу і коштів, а також наявності відповідної наукової і дослідно-конструкторської бази [2].

Внутрішні особливості можна поділити на наступні групи: використовуваної технології; продукції, що підлягає випуску; економіки й організації виробництва, управлінські особливості [3].

Серед особливостей використовуваної технології варто зазначити: високу конструктивно-технологічну складність виробів, високу питому вагу унікального устаткування, порівняно велику тривалість виробничого циклу, відсутність дослідного зразка за виробами.

Особливості продукції полягають у порівняно малих обсягах випуску однакових виробів при відносно великій різноманітності їх типів. Основні проблеми, що виникають з продукцією - великі обсяги незавершеного виробництва, велика матеріаломісткість продукції, потреба в великих матеріальних витратах. Як наслідок, зростають вимоги до планування [3].

Особливостями організації виробництва є порівняно велика вага матеріалів, купівельних виробів і послуг корпоративних підприємств собівартості продукції, високою мірою нормованості робіт, високою спеціалізацією робочих місць [3].

Четверта група особливостей - особливості управлінських рішень. Рішення про купівлю товарів виробничого призначення приймається колективом фахівців. Особлива увага приділяється нормативним параметрам (безпеки, екологічності тощо), параметрам продуктивності, надійності ремонтпридатності та іншим технічним параметрам, що характеризують призначення продукції. На вітчизняних машинобудівних підприємствах потенціал маркетингу має здебільшого дуже низький рівень чи знаходиться в зародковому стані [2].

Запорукою ефективної трансформації інтелектуального капіталу є адекватне і коректне визначення його стану. При цьому слід враховувати особливості машинобудівної галузі, що мають значний вплив на її інтелектуальний капітал. Це спричиняє такі особливості інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств (сформовано з використанням [3]):

1. творчий характер процесів формування та розвитку;
2. поєднання виробництва і споживання. У процесі творчої діяльності робітник споживає ресурси і багато інформації та водночас створює інтелектуальні активи. Відбувається розмивання між виробничою і невиробничою працею.
3. результати інтелектуальної діяльності мають високий рівень новизни процесів формування і розвитку інтелектуального капіталу;

4. ефективність інтелектуальної діяльності залежить від інтелектуального потенціалу співробітників і має синергетичний ефект;

5. повна або часткова відсутність матеріального втілення;

6. охоплює усі служби й підрозділи підприємств;

7. залежить не лише від інтелектуального потенціалу, а й від інтелектуальної творчої активності робітників;

8. продукти інтелектуальної діяльності не відчужуються повністю і тому мають певні особливості: можуть бути об'єктом відразу декількох угод, не мають матеріальної форми, не потребують витрат на утримання, часто є унікальними і мають неповторювальний характер, тому складаються з матеріального носія та ідейної частини, яка є об'єктом правового захисту;

9. найбільш цінною складовою інтелектуального капіталу здебільшого є об'єкти інтелектуальної власності;

10. конкурентоспроможність продуктів інтелектуальної діяльності залежить від міри правового захисту, тобто міри забезпечення монопольних прав на конкретному ринку, наявності товарного знаку, технічного рівня інтелектуального продукту;

11. нееластичність попиту, викликана унікальністю і відсутністю аналогів продукції інтелектуальної діяльності на ринку, як наслідок, цінова політика має обмежений вплив на обсяг збуту.

Щербаченко В. зазначає, що «специфіка управління інтелектуальним капіталом підприємств машинобудування ґрунтується на домінуючій ролі кадрової та інформаційної складової інтелектуального капіталу в загальній його структурі, хоча, безумовно, інші його складові також мають важливе значення у забезпеченні ефективного функціонування цих підприємств» [4].

Таким чином, проведений аналіз стану машинобудівної галузі вказує на необхідність оновлення вітчизняних машинобудівних підприємств. Обґрунтовано, що вдосконалення інтелектуального капіталу є ключовим фактором підвищення їх конкурентоспроможності. Визначені особливості машинобудівної галузі створюють підґрунтя для подальшого дослідження інтелектуального капіталу. Перспективним шляхом

дослідження є оцінка інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств.

Література

1. Мних О. Б. Інтелектуальний капітал і його роль у формуванні вартості машинобудівного підприємства та інноваційній діяльності / О. Б. Мних. // Національний університет "Львівська політехніка". – 2008. – №623. – С. 154–169.
2. Мішустіна Т. С. Інтелектуальний капітал як фактор конкурентоспроможності машинобудівних підприємств / Т. С. Мішустіна. // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – №2. – С. 113–123.
3. Хілуха О. Управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств: теоретичні та прикладні положення : монографія / О. А. Хілуха, О. Є. Кузьмін, Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 200 с.
4. Журавльова І. В. Теоретико-методичне забезпечення моніторингу функціонування інтелектуального капіталу : дис. докт. ек. наук : 08.00.07 / Журавльова Ірина Вікторівна – Харків, 2016. – 778 с.

Науковий керівник,
проф., д.е.н.

Гавкалова Н.Л.